

تناقض در سیاست خارجی ترکیه / فلسطین یا جهان اسلام؟

با به قدرت رسیدن اسلام‌گرایان حزب عدالت و توسعه در ترکیه، این کشور علاوه بر میانجیگری در روند صلح میان اعراب و رژیم صهیونیستی گاه در خط مقدم انتقاد از اسرائیل قرار گرفت.

آران نیوز- اردوغان با «تروریسم دولتی» خواندن سیاست‌های اسرائیل در کرانه باختری و نوار غزه آشکارا به انتقاد از سیاست‌های اسرائیل در این مناطق پرداخت و در عین حال به ایجاد پیوندهای نزدیک‌تر با رهبران فلسطینی دست زد.

چند هفته پس از برگزاری انتخابات در سرزمین‌های فلسطینی در 14 ژانویه 2006 آنکارا میزبان یک هیئت عالی‌رتبه حماس به رهبری خالد مشعل بود. ترکیه همچنین در قبال بحران لبنان و اسرائیل در سال 2006، موضعی مستقل و در تضاد با سیاست‌های رژیم صهیونیستی اتخاذ نمود. اردوغان به شدت حملات به لبنان را محکوم نمود و چندین شهر بزرگ ترکیه شاهد برگزاری راهپیمایی‌هایی بودند که در آن‌ها پرچم رژیم صهیونیستی به آتش کشیده شد. در راستای همین تحرکات دیپلماتیک، اردوغان در اظهارات صریحی بعد از شروع بحران لبنان، حرکت‌های رژیم صهیونیستی را غیرمنصفانه و دور از وجدان دانست. وی با تأکید بر لزوم برقراری آتش‌بس و اینکه روند فعلی زمینه جنگ تمدن‌ها را فراهم خواهد کرد، افزود: فرزندان اسرائیل هرچقدر که ارزش داشته باشند به همان اندازه، فرزندان فلسطین هم برای ما ارزش دارند.

در جریان بیست و دومین اجلاس عادی سران عرب در شهر «سرت» لیبی در اواخر ماه مارس 2010، اردوغان که در این اجلاس به عنوان میهمان شرکت کرده بود، اظهارداشت: ما به‌عنوان کشور ترکیه نمی‌توانیم در برابر تحولاتی که در خاورمیانه در جریان است بی‌تحرک باقی بمانیم. بزرگ‌ترین مشکل سرنوشت‌ساز که ایجاب می‌کند سریعاً برای آن راه‌حلی در منطقه ما اندیشیده شود، مشکل فلسطین است. قدس نور چشم این بقعه جغرافیایی و کل جهان اسلام و اولین قبله مسلمانان است و هرگز نمی‌توان تجاوز اسرائیل به قدس را پذیرفت. اعلام قدس به عنوان پایتخت از سوی وزیر کشور اسرائیل، در واقع نوعی دیوانگی است. اسرائیل با این موضع‌گیری نه‌تنها قوانین بین‌المللی را زیر پای می‌گذارد بلکه همزمان احساسات بشری، تاریخ و وجدان را نیز نادیده می‌گیرد.

موضع ترکیه در برابر تجاوز به غزه

ترکیه نقش مستقیم و فعالی در طول تجاوز اسرائیل به نوار غزه (27 دسامبر 2008-18 ژانویه 2009) ایفا نمود، زیرا ترکیه بیش از همه مورد قبول طرف‌های مناقشه در منطقه به ویژه جنبش حماس و اسرائیل بود. ترکیه عضو غیردائم شورای امنیت در آن زمان بود و در پیمان ناتو نیز عضویت داشت و به دلیل رابطه با حماس، می‌توانست نظرگاه‌های آن جنبش را منتقل نماید. اردوغان مسئولیت تجاوز به نوار غزه را متوجه اسرائیل دانست و آن رژیم را متهم نمود که علیرغم التزام حماس به شرایط آتش‌بس، آن‌ها شرایط را نقض کرده‌اند. در عین حال اردوغان بخشی از مسئولیت را نیز برعهده حماس قرار داد که با شلیک موشک به شهرک‌های صهیونیستی، موجب شعله‌ور ساختن آتش شده است. اردوغان موضع اسرائیل را در طول تجاوز، غیرانسانی، ظالمانه و غیرقابل‌قبول توصیف کرد و خواستار توقف حملات آن شد و این‌گونه اقدامات را ضربه‌ای به ابتکارات صلح اعراب و اسرائیل توصیف کرد.

در تاریخ 29 ژانویه 2009، اردوغان از مجمع اقتصادی داووس در سوئیس، به عنوان اعتراض به عدم اجازه به وی برای پاسخگویی به سخنان شیمون پرز، رئیس‌جمهور رژیم صهیونیستی در مورد غزه جلسه را ترک نمود و این‌گونه پرز را مورد خطاب قرار داد: آقای پرز! تو از من مس‌تر هستی. احساس می‌کنم شاید کمی احساس گناه می‌کنی. شاید به همین دلیل با خشونت رفتار کردی. من کودکانی را که در کنار ساحل کشته شدند به یاد می‌آورم و به خاطر دارم اظهارات دو تن از نخست‌وزیران کشورت را که هنگام حمله تانک‌ها به فلسطینی‌ها احساس رضایت می‌کردند. من احساس غم و اندوه می‌کنم وقتی می‌بینم مردم اسرائیل، هنگامی‌که خبر کشته شدن تعداد زیادی از مردم فلسطین را به آن‌ها می‌دهی، برایت کف می‌زنند. کف زدن برای عملیاتی که این نتایج خون‌بار را به بار آورده است، غیرانسانی است.

حادثه کاروان آزادی غزه، نقطه عطفی در روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی

حمله رژیم صهیونیستی به کاروان آزادی غزه، در تاریخ 31 مه 2010 توسط ارتش صهیونیستی در آب‌های آزاد و در شرایطی انجام شد که این کشتی قصد شکستن محاصره دریایی نوار غزه و رساندن کمک‌های بشردوستانه را داشت. 9 مسافر ترک روی کشتی اصلی «ماوی مرمره» طی زدو خوردی کشته شدند. پس از این حادثه، روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی در وضعیتی ملتهب قرار گرفت. در پی این حمله، مقامات بلندپایه ترکیه نشست اضطراری تشکیل دادند. همچنین وزارت خارجه ترکیه، سفیر رژیم صهیونیستی را در آنکارا فراخواند. وزارت امور خارجه ترکیه با محکوم کردن شدید حمله صهیونیستها به ناوگان آزادی تصریح کرد که رژیم صهیونیستی با این اقدام غیرانسانی نشان داد اهمیتی به حیات انسان‌ها و تلاش‌های صلح دوستانه نمی‌دهد. همچنین این کشور سفیر خود در رژیم صهیونیستی را فراخواند و سه رزمایش نظامی مشترک خود با صهیونیستها را لغو کرد.

اردوغان به اسرائیل هشدار داد که «به همان اندازه که دوستی ترکیه نیرومند است، دشمنی آن نیز قوی است».

اردوغان به دنبال مشارکت در اجلاس سران گروه بیست در تورنتو، در یک دیدار مطبوعاتی درخواست‌های ترکیه را چنین برشمرد: عذرخواهی اسرائیل، تشکیل یک کمیته تحقیق بین‌المللی و جبران خسارات ناشی از مصادره کشتی‌هایی که با پرچم ترکیه عازم نوار غزه بوده‌اند و بالاخره رفع کامل محاصره غزه. موضع‌گیری ترکیه در مورد ناوگان آزادی، مهم‌ترین ابتکار ترکیه در برابر جهان عرب محسوب می‌شود، زیرا این ابتکار عمل اهمیت مسئله فلسطین را مجدداً بازگرداند. این ابتکار به سیاست خارجی ترکیه، تأثیر و فعالیت بیشتری بخشید و آن را با برخورد ایجابی و مثبت نسبت به مسائل جهان عرب، به‌طور کلی و به‌ویژه مسئله فلسطین متمایز ساخت.

در مجموع مواضع ترکیه در روند صلح خاورمیانه حمایت از اصل «زمین در برابر صلح»، «نقشه راه» و «ابتکار صلح اعراب» است. ترکیه از قطعنامه‌های 1397، 338، 1515 شورای امنیت سازمان ملل حمایت می‌کند. با شهرک‌سازی در اراضی اشغالی مخالفت می‌کند و راه‌حل عادلانه و پایدار در پایان منازعه تاریخی اعراب و رژیم صهیونیستی را ایجاد دو دولت در کنار مرزهای امن و شناخته‌شده می‌داند.

طی سال‌های گذشته حزب عدالت و توسعه با اعمال سیاست ایجاد توازن در روابط ترکیه و اسرائیل به نفع فلسطینی‌ها تلاش‌هایی را جهت تعدیل روابط با رژیم صهیونیستی انجام داده است. فعالیت‌های اسرائیل در شمال عراق و مواضع تل‌آویو در خصوص کردها از جمله عواملی است که باعث چرخش نسبی سیاسی در دیدگاه‌های آنکارا نسبت به این رژیم شده است.

مقامات ترکیه پس از پیروزی حزب عدالت و توسعه در سال 2002 خود را با گرایش‌های ضد اسرائیلی همسو نشان دادند، با این‌همه نباید در ارزیابی اختلافات میان ترکیه و اسرائیل راه مبالغه را در پیش گرفت. چراکه روابط دو طرف عمیق‌تر از آن است که با چالش‌های یادشده از هم‌گسسته شود.

نباید مواضع انتقادی مقامات ترک نسبت به سیاست‌های اسرائیل، ما را از توجه به اهمیت روابط استراتژیک میان دو طرف بازدارد. به عنوان مثال در بحبوحه انتقادات از اقدامات شارون در مورد فلسطینی‌ها، عبدالله گل، وزیر امور خارجه سابق ترکیه، ضمن انتقاد از سیاست‌های شارون و اقدامات وی در سرزمین‌های اشغالی فلسطین، تصریح می‌کند با وجود این مسائل روابط با اسرائیل برای ترکیه اهمیت دارد و انتقادهای من هشداری دوستانه است. متعاقب آن اردوغان نیز پس از بازگشت از نشست سران گروه هشت در آمریکا در فرودگاه استانبول گفت: هدف انتقادات شدید من از رژیم اسرائیل، کابینه آرل شارون بوده است و اسرائیلی‌ها هدف انتقادات من نبوده‌اند.

دیدار عبدالله گل، وزیر خارجه وقت ترکیه در اوایل سال 2005 از اسرائیل، از اهتمام ویژه‌ای برخوردار شد؛ زیرا اولین دیدار یک مسئول عالی‌رتبه ترک از اسرائیل از زمان به قدرت

رسیدن حزب عدالت و توسعه به شمار می‌آید. این دیدار پس‌از آن بود که رجب طیب اردوغان، نخست‌وزیر وقت ترکیه از پذیرش آریل شارون، نخست‌وزیر اسرائیل امتناع نمود و اقدامات شارون بر ضد فلسطینی‌ها را «تروریسم دولتی» نامید.

در تاریخ اول ماه مه 2005، اردوغان، نخست‌وزیر وقت ترکیه برای اولین بار پس از تصدی نخست‌وزیری، از سرزمین‌های اشغالی دیدار کرد و اعلام کرد که این دیدار به منظور بهبود روابط ترکیه و اسرائیل و مشارکت در تلاش‌های صلح صورت گرفته است. اسرائیل به گرمی از اردوغان استقبال نمود و سیلوان شالوم، وزیر خارجه وقت آن رژیم اظهار نمود که این دیدار نشانگر عمق روابط گرم و پایدار دو طرف می‌باشد. علیرغم تلاش رهبران حزب عدالت و توسعه برای گسترش روابط خود با فلسطین، حزب نتوانسته از سیاست رابطه مستحکم بین آنکارا و تل‌آویو فاصله بگیرد. گرچه روابط دو کشور دچار سردی و تزلزل شده ولی همچنان در زمینه‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری، فرهنگی، نظامی و امنیتی به گرمی ادامه دارد. این سیاست متناقض ترکیه را بر سر دو راهی انتخاب بین جهان اسلام و یا گرایش به غرب و رژیم صهیونیستی قرار داده است.

اتخاذ چنین مواضع دوپهلوی و غیرشفافی به وضوح دیپلماسی و سیاست خارجی ترکیه را زیر سوال برده و از پرستیژ و اعتبار آن خواهد کاست. انتفاضه اخیر فلسطینی‌ها تحت عنوان انتفاضه سوم حامل این پیام است که راه سازش با رژیم اشغالگر نمی‌تواند به عنوان راه حل رفع بحران فلسطین راهگشا باشد و ایجاد دو دولت فلسطینی و اسرائیلی که مورد نظر و مطلوب ترکیه نیز می‌باشد تنها به ادامه تجاوزات رژیم صهیونیستی دامن می‌زند و علاج واقعی مسئله فلسطین، همان مقاومت تا فروپاشی این رژیم و آزادی سرزمین‌های اشغالی می‌باشد.

مصطفی رنجبر محمدی